

Helal Turizm Açısından Konaklama Tesislerinin Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği

İbrahim SEZER*

Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Giresun.

*Sorumlu Yazar:

E-posta:ibrahimsezer@mynet.com

Geliş Tarihi: 20 Şubat 2017

Kabul Tarihi: 15 Nisan 2017

Özet

Helal turizm konsepti, son dönemlerde adından sıkça söz edilen bir kavram olarak turizm arenasında kendine yer bulmaktadır. İslam ülkelerinde veya dünyanın başka yerlerinde yaşayan dini duyarlılığı yüksek Müslümanlar, kendileri için elverişli konaklama mekanlarında tatillerini geçirme isteğine sahiptirler. İşte bu isteğin giderek artan şekilde seslendirilmesi turizmde helal otel, muhafazakar otel, İslami otel gibi yeni bir turizm kavramlarının doğmasına yol açmıştır. Doğu Karadeniz'deki bazı yerler son yıllarda giderek artan bir şekilde Arap ve Ortadoğu ülkelerinden gelen Müslüman turistlerin ilgisine mazhar olmaktadır. Bu sahaların başında Çaykara ilçesi sınırları içerisinde yer alan Uzungöl'ü de barındıran Trabzon ili gelmektedir. Trabzon ili, her yıl Arap ve Ortadoğu ülkelerinden gelen çok sayıda turisti ağırlamaktadır. Bu çalışmamızda Trabzon ilinin çeşitli ilçelerindeki farklı tür ve kapasitedeki 48 konaklama tesisine yüz yüze anket çalışması yaptık. Öncelikle helal turizm konseptinin bu bölgede pek bilinmediği ve bu yüzden konaklama tesislerinin buna yönelik farkındalıkların çok yüksek olmadığı anlaşılmaktadır. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinde tamamen helal turizm konsepti uygulaması olmamakla birlikte helal turizmin gerektirdiği birçok kritere (abdest alma olanağı, müşterilere seccade veya Kuran-ı Kerim verilebilmesi, alkol ürünlerinin servis edilmediği çok sayıda tesisin bulunması, anket yapılan konaklama tesislerinin yarıya yakınında kadın ve erkekler için ayrı ibadet alanlarının bulunması, Mescit veya ortak ibadet yerinin olması, personel kıyafetlerinin standartlara uygun olması, Ramazan ayında iftar ve sahur menüleri hazırlanması vb) sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yapılacak bilinçlendirme ve tanıtımlarla ilerleyen dönemde Trabzon ilinde turizm yatırımcılarının helal turizme uygun konaklama tesislerini oluşturmaya yönlendirilebileceği, böylelikle bunun yaygınlaştırılabileceği ve özellikle de Arap ve Ortadoğu ülkelerinden gelen Müslüman turistler için daha cazip ortamların oluşturulabileceği kanısındayız.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Helal turizm, Helal Otel, İslami Otel

Evaluation of Accommodation Facilities in Terms of Halal Tourism: Trabzon Province Example

Abstract

The concept of halal tourism has taken its place in tourism industry as a concept frequently mentioned. Muslims with a high religious awareness who live in Islamic countries or elsewhere in the world have desire to spend their vacation in accommodation facilities convenient for them. This desire is increasingly voiced and led to the emergence of new tourism concepts such as halal hotel, conservative hotel, and Islamic hotel in tourism industry. Some places in the Eastern Black Sea region have increasingly been attracted attention of Muslim tourists coming from Arab and Middle Eastern countries in recent years. The most important of these areas is the province of Trabzon with Uzungöl, which is located within the borders of the Çaykara County. The province of Trabzon welcomes a large number of tourists from Arab and Middle Eastern countries every year. In this study, we conducted a one-point questionnaire study on 48 accommodation facilities of different types and capacities in various districts of Trabzon. It is understood that the concept of halal tourism is not known much in this region at first, and therefore the awareness of the accommodation facilities in this sense is not very high. While accommodation facilities in Trabzon do not have entirely halal tourism concept applications, it is understood that they have many criteria entailed by halal tourism (ablution possibility, delivery of prayer rug or Qur'an to the customers, having lots of facilities where alcohol products are not served, availability of places of worship, presence of a masjid or common place of worship, conformity of personnel clothes with the standards, preparation of ifthar and sahur menus during Ramadan, etc.). We are convinced that tourism investors in Trabzon province can be directed to create accommodation facilities suitable for halal tourism so that this concept can be enhanced and more attractive places especially for Muslim tourists coming from the Arab and Middle East countries can be created.

Keywords: Trabzon, Halal Tourism, Halal Hotel, Islamic Hotel

GİRİŞ

Turizm sektörü, dünyada en hızlı büyüyen, gelişen ve kendini yeni durumlara uyarlayabilen dinamik ekonomik faaliyet gruplarından birisidir. Turizm sektörünün bu dinamik yönü, ortaya çıkan turistik taleplere göre çeşitli turizm konseptlerinin doğmasına ve şekillenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda son dönemlerde dini hassasiyeti olan Müslüman turistlerin inançlarına uygun turistik hizmet beklentilerine cevap verilebilmesi için helal turizm veya İslami turizm konseptleri ortaya çıkmakta ve giderek artan bir hızla büyüme ve yaygınlaşma trendine girmektedir. İslami turizm pazarının oldukça büyük olması, henüz yeterince değerlendirilmemesi, tüketilmemiş olması ve tüm turizm arenasının iştahını kabartan potansiyelinin olması,

helal turizm konseptinin dünyada giderek yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla helal kavramı, yiyecek ve içecek sektöründen sonra turizm sektörünün de ilgi alanına girmiş ve bunun değerlendirilmesine dönük çalışmalar hız kazanmıştır.

Helal turizm çeşitli açılardan yaklaşılarak tanımlanmıştır. Bunlardan bir tanesine göre helal turizm; İslam dinini benimseyenlerin inançlarına uygun bir şekilde seyahat etmesi, konaklaması, tatil yapması, rehberlik hizmeti alması ve diğer turizm faaliyetlerine katılmasıdır [2]. Diğer bir tanıma göre de helal turizm; ziyaretçilerin dinlenme, eğlenme amacıyla İslami kural ve inanışlarla uyumlu hizmet veren konaklama işletmelerini tercih ederek, çeşitli turistik aktiviteler gerçekleştirmeleridir [3]. Helal turizmin asıl odak

noktası, son dönemlerde iyice ortaya çıkan, dini duyarlılığı yüksek Müslümanların oluşturduğu turist profilinin, isteklerine ve inançlarına uygun turistik hizmetlerinin kendilerine sunulmasını istemeleri ve turizm sektörünün de altyapısını ve hizmet standartlarını bu taleplere uyumlu hale getirmesidir. Nasıl ki diğer turist gruplarının istekleri ve arzu ettiği hizmetler varsa, Müslüman turistlerin de kendilerine uygun isteklerinin olması doğaldır. Bu bağlamda helal turizm konsepti, dini hassasiyetine uygun ortamlarda tatil yapmak isteyen Müslüman turistlerin bu isteklerine bir nebze olsun karşılık vermek için ortaya çıkmıştır.

Dünyada ve ülkemizde helal turizm konseptini benimseyen turist profilinin istediği hizmetleri sunmak için kendilerini buna uygun hale getiren konaklama tesisleri belirmeye başlamıştır. Helal turizm konseptini benimseyen konaklama tesislerinin uyması gereken kurallar ve uygulaması gereken hizmet ve altyapı kriterleri bulunmaktadır. Helal oteller veya helal turizm konseptini uygulayan konaklama tesisleri, İslami kurallara göre tasarlanmış asıl fonksiyonu otel tanımında olduğu gibi geceleme ihtiyacını karşılamak olan ve bu hizmetin yanında yeme, içme ve eğlenme ihtiyaçlarını İslami kural ve inançlara elverişli bir şekilde sunan konaklama mekanlarıdır [5]. Kumar oynatılmaması, ibadet edilebilecek mekanlara sahip olması, yiyecek ve içeceklerde haram ürün (domuz ürünleri vb.) kullanılmaması, disko tarzı müziğin olmaması, lobinin haremlik-selamlık şeklinde oluşturulması, alkol servisinin yapılmaması ve kadın-erkek için ayrı havuzların mevcut olması gibi özellikler helal turizm konseptine sahip konaklama tesislerinin taşınması gereken başlıca kriterlerdir [2]. Dolayısıyla helal turizm konseptini uygulamak isteyen konaklama tesisleri, hizmet standartlarını İslam dini açısından uygun görülen yani caiz olacak şekilde oluşturmaları ve İslam dinince uygun görülmeyen unsurları ise hizmetlerinden çıkarmaları gerekmektedir. Tabi helal turizm konseptini benimsediğini ifade eden konaklama tesislerinin hepsinde yukarıdaki kriterlerin eksiksiz uygulandığını söylemek mümkün değildir. Bazıları önemli bir bölümünü uygularken, bazıları sadece belli kriterleri ancak uygulayabilmektedir.

Dünyadaki 1,5 milyar üzerindeki Müslüman nüfusun varlığı, ekonomik olarak giderek yükselmeleri, gelir seviyelerinin artması, turizm arenasında daha da görünür hale gelmeleri ve inançlarına uygun turizm talepleri, küresel turizmde helal turizm konseptinin giderek yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Helal turizm, global turizmin en hızlı büyüme potansiyeline sahip turizm konseptlerinden birisidir [1]. Dinar Standart ve Thomson Reuters işbirliğiyle hazırlanan bir rapora göre ise 2015 yılında Müslümanların ülke dışı turistik seyahatler (Hac ve Umre seyahatleri hariç) için 151 milyar dolar harcadığı tahmin edilmektedir. Bu rakam, 1,347 milyar dolar olan uluslararası turizm harcamalarının % 11,2'sine karşılık gelmektedir. 2015 yılında Müslüman turistlerin toplam harcamalarındaki büyüme oranının (% 4,9), uluslararası turist harcamalarındaki büyüme oranından (% 3) daha fazladır. Müslümanların ülke dışı turistik seyahatler için yaptığı harcama tutarının ise 2021 yılında 243 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir [7].

Özellikle son yıllarda bazı radikal terör örgütleri ve kolonyalist bakış açısının da etkisiyle batılı ülkelerde yaygınlaşan İslamofobia, Müslüman turistlerin tatil için gittikleri batılı ülkelerde hak etmedikleri şekilde hakir görülmelerine ve küçümsenmelerine yol açmaktadır. Bu durum Müslüman turistlerin kendi inançlarını paylaşan, kendilerinin hak ettikleri şekilde ağırlandıkları Müslüman

nüfusunun çoğunlukta olduğu ülkeleri tercih etmelerine zemin hazırlamaktadır. Böylelikle Müslüman nüfusunun çoğunlukta olduğu ülkeler, helal turizm konusunda doğal olarak daha büyük bir potansiyele ve altyapıya sahip olduklarından helal turizm pazarındaki rekabet güçleri daha fazladır.

Ülkemiz de helal turizm veya İslami turizm açısından değerlendirilebilecek düzeyde potansiyel barındırmaktadır. Nitekim % 99'u Müslüman olan 80 milyona yaklaşan büyük nüfus kitlesiyle, sahip olduğu ve İslam dini açısından değerli somut ve somut olmayan dini zenginlikleriyle, İslam dünyasıyla olan tarihi ve kültürel bağlarıyla ve daha pek çok avantajlı durumuyla helal turizm açısından dikkate değer bir turizm potansiyeline sahiptir. Ülkemiz, bu potansiyelinin bir yansıması olarak Ortadoğu ve İslam dünyasından gelen çok sayıda Müslüman turisti ağırlamaktadır. Nitekim 2015 yılında ülkemize en çok turist gönderen Müslüman ülkeler; İran, Irak, Suudi Arabistan, Libya, KKTC gibi ülkelerdir [4]. Yukarıdaki raporlardan da anlaşılacağı üzere ülkemiz Helal turizm pazarında önemli bir konuma sahiptir. En çok Müslüman turist gönderen ülkeler içerisinde ilk onda yer alırken, Müslüman turistlerin en çok ziyaret ettiği üç ülkeden birisidir [7].

Ülkemizle birlikte son yıllarda Karadeniz Bölgesi de Ortadoğu ve Arap ülkelerinden gelen Müslüman turistleri ağırlamaya başlamıştır. Başta Trabzon olmak üzere Ordu, Rize ve Giresun illeri söz konusu ülkelerden gelen turistlerin rağbet gösterdikleri yerler arasındadır. Özellikle Trabzon ili sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleriyle, Doğu ve Orta Karadeniz'de Ortadoğu ve Arap ülkelerinden gelen Müslüman turistleri ağırlayan iller içerisinde ilk sırada gelmektedir (Şekil 1). Zaten Trabzon ili, öteden beri bölgede turizm potansiyeli en yüksek olan, en çok turisti ağırlayan ve bölge turizminin lokomotif ili durumundadır. Bu bağlamda Trabzon ili; başta Uzungöl olmak üzere Erikbeli Yaylası, Karadağ Yaylası, Hıdırnebi Yaylası gibi yaylalarıyla, Altındere Vadisi Milli parkı gibi hassas koruma alanlarıyla, Zigana Dağı gibi kış turizmi alanlarıyla, zengin bitki örtüsü ve yabani hayvan varlığıyla, üzerinde şelalelerin olduğu coşkun akan dereleriyle, Uzunkum, Çamburnu ve Akçaabat kumsallarıyla değerlendirilebilecek bir doğal turistik çekiciliklere sahiptir. Bunun yanı sıra başta Sümela Manastırı olmak üzere tarihi kilise ve manastırlarıyla, tarihi kaleleriyle, tarihi cami ve türbeleriyle, tarihi çeşme ve köprüleriyle, geleneksel meskenleriyle, yöresel lezzetleriyle, düğün ve eğlenceleriyle, yöresel müzik ve oyunları, geleneksel yayla festivalleriyle gibi dikkat çekici pek çok tarihi ve kültürel turistik çekiciliğe sahiptir.

Bunlara ek olarak Trabzon turistik altyapı, erişim ve konaklama imkanları bakımından da önemli bir turizm arzına sahiptir. Trabzon ilinde halihazırda 40 tane turizm işletme belgeli konaklama tesisi bulunmakta, bunların oda sayısı 2 281, yatak kapasitesi 4 659'dur. Turizm işletme belgeli konaklama tesisleri içerisinde 1 tane 5 yıldızlı otel, 9 tane 4 yıldızlı otel, 20 tane 3 yıldızlı otel, 7 tane 2 yıldızlı otel, 1 tane dağ evi, 1 tane özel konaklama tesisi ve 1 tane müstakil apart otel bulunmaktadır. Ayrıca 164 tane belediye belgeli konaklama tesisi bulunmakta, bunların yatak kapasitesi 5 751'dir. Bunlara ek olarak ilde 8 tane turizm işletme belgeli lokanta mevcuttur [8].

Tablo 1. 2010-2015 yıllarında Trabzon iline gelen turistlerin dağılımı

Yıllar	Yerli	Oranı(%)	Yabancı	Oranı(%)	Toplam
2012	2 133 956	82,6	450 935	17,4	2 584 891
2013	1 945 017	71,8	764 715	28,2	2 709 732
2014	2 195 998	64,2	1 223 155	35,8	3 419 153
2015	1 452 020	60,8	936 283	39,2	2 388 303
2016	1 757 250	81,2	407 300	18,8	2 164 550

Kaynak: Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Şekil 1. Trabzon İlinin Lokasyonu

Trabzon ilini ziyaret eden turistlerin yıllara göre dağılımını incelediğimizde, son iki yıldır giderek azalan bir eğilim olduğu görülmektedir. Bunda tabii ülkemizin bulunduğu koşullar ve özellikle Rusya ile yaşanan siyasi krizlerin önemli etkisi olmuştur. Trabzon ilini, 2012 yılında 2 584 891 turist ziyaret etmiştir. Bunun % 82,5'i yerli, % 17,5'i yabancı turistten oluşmuştur. 2013 yılında ili ziyaret eden turist sayısı 2 709 732'ye yükselmiştir. Bunun % 71,7'si yerli, % 28,3'ü yabancı turistten oluşmuştur. 2014 yılında 3 419 153 turist, ili ziyaret etmiştir. Bunun % 64,2'si yerli, % 35,8'i yabancı turistten oluşmuştur. 2015 yılında Trabzon ili, 2 388 303 turisti ağırlamıştır. Bunun % 60,8'i yerli turistten, % 39,2'si yabancı turistten oluşmaktadır. 2016 yılında ilde ise 2 164 550 turist ağırlanmıştır. Bunun % 81,2'si yerli, % 18,8'i yabancı turistten oluşmaktadır (Tablo 1). Trabzon ili turist sayısının son beş yılda artış ve azalışların olduğu, son iki yılda ise azalışların olduğu bir trende sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra son iki yıldır yabancı turist sayısında azalışların olduğu anlaşılmaktadır. Trabzon ilini ziyaret eden turistlerin ülke veya milliyetlerine göre dağılımına baktığımızda; Ukrayna, Rusya, Belarus, Gürcistan, Azerbaycan, Almanya, Arap Ülkeleri, İran, Fransa, Benelüks Ülkeleri, (Belçika-Hollanda- Lüksemburg), Avustralya, İtalya, ABD, Japonya, Avusturya, İngiltere, Kanada gibi ülkelerden daha çok turist geldiği anlaşılmaktadır. Bunlar içerisinde Ortadoğu ve Arap ülkelerinden (Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, BAE, İran, Mısır vb.) gelen turistlerin olduğu da görülmektedir [8]. Trabzon ilini ziyaret eden Ortadoğu ve

Arap ülkelerinden gelen Müslüman turistlerin her geçen gün arttığı bilinmektedir. Söz konusu potansiyelin daha etkin değerlendirilmesi için ilde helal turizm konseptine uyumlu konaklama tesislerinin oluşturulması, sertifikalandırılması ve resmi makamlarca da bu durumun takip edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yaptığımız bu çalışmanın, ilde helal turizm konseptinin tanıtılması, helal turizm konusunda bilinç düzeyinin artırılması, ilin turizm potansiyelinin artırılması gibi hususlara bilimsel anlamda katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

ARAŞTIRMANIN AMACI ve METODU

Karadeniz Bölgesi özellikle de Doğu ve Orta Karadeniz, sahip olduğu muhteşem doğal ve kültürel turistik çekicilikleriyle, son dönemlerde Arap ve Ortadoğu ülkelerinden gelen Müslüman turistler için önemli bir çekim gücünü oluşturmaktadır. Bu tür turistler, tatillerini yaparken, İslam dininin kurallarına uygun olan ve yapılması caiz olanları tercih etmekte, inançlarına uygun bir şekilde tasarlanmış mekanlarda, tatillerini geçirmeyi arzu etmektedirler. Helal turizm konsepti de bu ihtiyaca binaen ortaya çıkmış ve günümüzde giderek yaygınlaşmaktadır. Helal turizm konseptine sahip olan veya helal turizm kriterlerini mümkün olduğunca karşılayabilen konaklama tesisleri bu turistleri çekmek için daha avantajlı durumda bulunmaktadır. Bu bağlamda bu tür turist profili için elverişli mekanların hazırlanması, rekabet ve çekim gücü oluşturmak için destinasyonlara önemli avantajlar kazandırmaktadır.

İşte biz de çalışmamızda Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin dini duyarlılığı yüksek Müslüman turistleri ağırlamak açısından altyapı ve hizmet durumlarını araştırmayı amaçladık. Diğer bir ifadeyle helal turizm açısından söz konusu tesisleri değerlendirme hedefiyle çalışmamızı oluşturduk. Bunun için Trabzon ilindeki çeşitli tür ve kapasitedeki 48 konaklama tesisinin yetkilileriyle telefonla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında, Tekin ve Yılmaz, (2016) çalışmasından yararlanılmıştır [6]

Anketimiz 8 bölüm ve 47 sorudan meydana gelmektedir. İlk bölümde konaklama tesislerinin tür ve kapasiteleriyle ilgili beş soru, ikinci bölümde konaklama tesislerinin genel düzeyde helal turizm olanaklarının değerlendirilmesine dönük üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 11 soru bulunmaktadır. Üçüncü bölümde konaklama tesislerinin yiyecek ve içecek olanaklarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 7 soru, dördüncü bölümde konaklama tesislerinin odalarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 10 soru mevcuttur. Beşinci bölümde konaklama tesislerinin eğlence ve rekreasyon olanaklarının helal turizm açısından incelenmesine yönelik üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 5 soru, altıncı bölümde konaklama tesislerinin personel

imkanlarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 3 soru yer almaktadır. Yedinci bölümde konaklama tesislerinin işletme faaliyetlerinin helal turizm açısından incelenmesine yönelik üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 5 soru, son bölümde ise konaklama tesislerinin Ortadoğu ve Arap ülkelerinden gelen Müslüman turistler ve helal turizm hakkında görüş ve önerilerinin değerlendirilmesine yönelik 1 açık uçlu soru mevcuttur. Çalışmamızda bazı sınırlılıklar mevcuttur. Öncelikle Trabzon ilindeki turizm faaliyetlerinde ve konaklama tesislerinde helal turizm konsepti ve algısı ile ilgili bilinçlenmenin yeterli olmaması nedeniyle soruların bazıları çeşitli gerekçelerle cevaplandırılmamıştır. Ayrıca çalışmanın boyutunun çok büyümemesi için çapraz analizlere yer verilmemiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Trabzon İlindeki Konaklama Tesislerinin Tür ve Kapasiteleri

Çalışmamızın bu bölümünde Trabzon ilindeki çeşitli tür ve kapasitedeki 48 konaklama tesisinin yetkilileriyle yüz yüze yaptığımız anket çalışmasında elde ettiğimiz bulgulara değinilmektedir. Anketimiz sekiz bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde konaklama tesislerinin tür ve kapasiteleri incelenmiştir. Anket çalışması yaptığımız konaklama tesislerinin % 66'sı (31 tane) Kültür ve Turizm Bakanlığı İşletme belgeli iken, % 34'ü (16 tane) belediye belgelidir. Anket çalışması yaptığımız, konaklama tesislerinin % 13,8'i (4 tane) iki yıldızlı otel, % 44,8'i (13 tane) üç yıldızlı otel, % 31'i (9 tane) dört yıldızlı otel, % 6,9'u (2 tane) beş yıldızlı otel, % 3,5'i (1 tane) ise diğer türlerdeki (yıldızlı olmayan otel, butik otel veya pansiyon vb) konaklama tesislerinden oluşmaktadır. Anket çalışması yaptığımız konaklama tesislerinin % 31,3'ü (15 tane) 0-25 oda, % 33,3'ü (16 tane) 26-50 oda, % 14,6'sı (7 tane) 51-75 oda, % 6,3'ü (3 tane) 76-100 oda ve % 10,4'ü (5 tane) 100 ve üzerinde oda, % 4,2'si (2 tane) 32 odalı apart otel kapasitesine sahiptir. Anket çalışması yaptığımız konaklama tesislerinin % 6,3'ü (3 tane) 0-25 yatak, % 16,7'si (8 tane) 26-50 yatak, % 14,6'sı (7 tane) 51-75 yatak, % 16,7'si (8 tane) 76-100 yatak, % 35,4'ü (17 tane) 100-200 yatak ve % 8,3'ü (4 tane) 201-500 ve % 2,1'i (1 tane) 501-1000 yatak kapasitelidir. Anket çalışması yaptığımız konaklama

tesislerinin % 29,2'si (14 tane) 0-5 yıl, % 10,4'ü (5 tane) 6-10 yıl, % 8,3'ü (4 tane) 11-15 yıl, % 16,7'si (8 tane) 16-20 yıl ve % 35,4'ü (17 tane) 20 yıl ve üzerinde hizmet vermektedirler. Anket çalışması yaptığımız konaklama tesislerinin % 2,1'i (1 tane) herşey dahil, % 44,7'si (21 tane) yarım pansiyon, % 40,4'ü (19 tane) oda+kahvaltı, % 12,8'i (6 tane) sadece oda sistemini uygulamaktadırlar.

Otel Genel

Bu bölümde konaklama tesislerinin genel düzeyde helal turizm olanaklarının değerlendirilmesi için ankete katılan konaklama tesislerinin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 11 soru yöneltilmiştir. İlk olarak "Oteliniz helal turizm sertifikalı otel mi?" sorusuna katılımcıların % 46,8'i evet, % 42,6'sı hayır ve % 10,6'sı fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. İkinci olarak "Oteliniz helal turizm konseptine uygun mu?" sorusuna katılımcıların % 80,9'u evet, % 19,1'i fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. Üçüncü olarak "İşletmenizde alkol ürünleri servis ediyor musunuz?" sorusuna katılımcıların % 17'si evet, % 83'ü hayır şeklinde cevaplamışlardır. Dördüncü olarak "İşletmenize gelen çiftlere evlilik cüzdanı soruyor musunuz?" sorusuna katılımcıların % 74,5'i evet, % 25,5'i hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Beşinci olarak "Kadın ve erkek misafirler için ayrı ibadet alanları var mı?" sorusuna katılımcıların % 40,4'ü evet, % 59,6'sı hayır şeklinde yanıt vermişlerdir. Altıncı olarak "Çalışanlar uygun kıyafet standartlarına sahip mi?" sorusuna katılımcıların % 100'ü evet şeklinde cevaplamışlardır. Yedinci olarak "Otelinizde insan ve hayvan heykeli var mı?" sorusuna katılımcıların % 21,3'ü evet, % 78,7'si hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Sekizinci olarak "Otelinizde abdest alabilme olanağı var mı?" sorusuna katılımcıların % 83'ü evet, % 17'si hayır yanıtıyla cevaplamışlardır. Dokuzuncu olarak "Müşterilerin talep etmesi durumunda seccade veya Kuran-ı Kerim verme imkânınız var mı?" sorusuna katılımcıların % 89,4'ü evet, % 10,6'sı hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Onuncu olarak "Mescit veya ortak ibadet yeriniz var mı?" sorusuna katılımcıların % 66'sı evet, % 34'ü hayır şeklinde cevaplamışlardır. Onbirinci olarak "Ramazan ayında iftar ve sahur menüleri hazırlıyor musunuz?" sorusuna katılımcıların % 80,4'ü evet, % 17,4'ü hayır ve % 2,2'si fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin helal turizm açısından genel olarak değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)
Oteliniz Helal Turizm Sertifikalı Otel mi?	22	46,8	20	42,6	5	10,6	47
Oteliniz Helal Turizm konseptine uygun mu?	38	80,9	-	-	9	19,1	47
İşletmenizde alkol ürünleri servis ediyor musunuz?	8	17	39	83	-	-	47
İşletmenize gelen çiftlere evlilik cüzdanı soruyor musunuz?	35	74,5	12	25,5	-	-	47
Kadın ve erkek misafirler için ayrı ibadet alanları var mı?	19	40,4	28	59,6	-	-	47
Çalışanlar uygun kıyafet standartlarına sahip mi?	48	100	-	-	-	-	48
İnsan ve hayvan heykeli var mı?	10	21,3	37	78,7	-	-	47
Otelinizde abdest alabilme olanağı var mı?	39	83	8	17	-	-	47
Müşterilerin talep etmesi durumunda seccade veya Kuran-ı Kerim verme imkânınız var mı?	42	89,4	5	10,6	-	-	47
Mescit veya ortak ibadet yeriniz var mı?	31	66	16	34	-	-	47
Ramazan ayında iftar ve sahur menüleri hazırlıyor musunuz?	37	80,4	8	17,4	1	2,2	46

Tablo 2’de verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere ankete katılan tesislerin yarıya yakını (% 46,8) helal turizm sertifikasına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak ankete katılan konaklama tesislerinin büyük bir kısmı (% 80,9) helal turizm konseptine uygun olduklarını belirtmişlerdir. Konaklama tesislerinin helal turizm konseptine uygun olup olmadığını incelerken, en önemli kriterlerden birisi de alkollü ürünlerin servisinin yapılmaması gerektiğidir. Bu bağlamda Trabzon ilinde anket çalışması yaptığımız konaklama tesislerinin büyük bir kısmında (% 83) alkollü ürünlerinin servis edilmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca ankete katılan konaklama tesislerinin önemli bir kısmında (% 74,5) çiftlere evlilik cüzdanı sorulduğu gözlenmektedir. Bunlara ek olarak ankete katılan konaklama tesislerinin tamamında (% 100) personel kıyafetlerinin uygun standartlarda olduğu, önemli bir kısmında (% 78,7) insan ve hayvan heykelinin bulunmadığı, büyük bir bölümünde (% 83) abdest alabilme olanağının olduğu, büyük bir kısmında (% 89,4) müşterilerin talep etmesi durumunda seccade veya Kuran-ı Kerim verildiği, yarısından fazlasında (% 66) Mescit veya ortak ibadet yerinin olduğu, önemli bir kısmında (% 80,4) Ramazan ayında iftar ve sahur menülerinin verildiği gözlenmektedir. Bu tür durumlar, konaklama tesislerinin helal turizm kriterlerine uygun olmasına katkı sağlamakta ve helal turizm konseptini olumlu yönde etkileyebilecek avantajlar oluşturabilmektedir. Bununla birlikte helal turizm açısından en belirleyici kriterlerden birisi de kadın ve erkeklerin ayrı ibadet alanlarının olmasıdır. Bu bağlamda ankete katılan konaklama tesislerinin yarısından fazlasında (% 59,6) buna uygun altyapının olmadığı gözlenmektedir (Tablo 2). Otel geneli olarak konaklama tesislerinin helal turizme uygun olup olmadıklarını araştırdığımız bu bölümde, anket verilerinden yola çıkarak şunu diyebiliriz ki

Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesisleri genel düzeyde helal turizmi destekleyebilecek pek çok avantaja sahip durumdadır.

Yiyecek-İçecek

Bu bölümde konaklama tesislerinin yiyecek ve içecek olanaklarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik olarak ankete katılan tesislerin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 7 soru yöneltilmiştir. İlk olarak katılımcılara “Helal gıda sertifikanız var mı?” sorusunu yönelttiğimizde katılımcıların % 31,1’i evet, % 55,6’sı hayır ve 13,3’ü fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. İkinci olarak “Müşterilerinize sunduğunuz yiyecek ve içeceklerin helal tarzda olmasına yani İslami kurallara uygun olmasına dikkat ediyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 95,6’sı evet, % 2,2’si hayır ve % 2,2’si fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Üçüncü olarak “Yemeklerde domuz ve domuz yağı ürünleri kullanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tamamı hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Dördüncü olarak “Yiyecek ve içeceklerde alkol kullanımı var mı?” sorusuna katılımcıların tamamı hayır cevabını vermişlerdir. Beşinci olarak “Gıda satın alınmasında özellikle helal sertifikalı ürünleri tercih ediyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 71,1’i evet, % 8,9’u hayır ve % 20’si fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Altıncı olarak “Etlerin İslami kurallara göre kesilmiş hayvanlardan olmasına dikkat ediyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 93,5’i evet, % 6,5’i fikrim yok şeklinde yanıtlamışlardır. Yedinci olarak “Ortak yemek yeme alanları dışında kadın misafirler ve ailelere özel ilave yemek yeme alanlarınız var mı?” sorusuna katılımcıların % 33,3’ü evet, % 64,4’ü hayır ve % 2,2’si fikrim yok şeklinde yanıt vermeyi tercih etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin yiyecek ve içecek hizmetlerinin helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)
Helal Gıda Sertifikanız var mı?	14	31,1	25	55,6	6	13,3	45
Müşterilerinize sunduğunuz yiyecek ve içeceklerin helal tarzda olmasına yani İslami kurallara uygun olmasına dikkat ediyor musunuz?	43	95,6	1	2,2	1	2,2	45
Yemeklerde domuz ve domuz yağı ürünleri kullanıyor musunuz?	43	100	-	-	-	-	43
Yiyecek ve içeceklerde alkol kullanımı var mı?	46	100	-	-	-	-	46
Gıda satın alınmasında özellikle helâl sertifikalı ürünleri tercih ediyor musunuz?	32	71,1	4	8,9	9	20	45
Etlerin İslami kurallara göre kesilmiş hayvanlardan olmasına dikkat ediyor musunuz?	43	93,5	-	-	3	6,5	46
Ortak yemek yeme alanları dışında kadın misafirlere ve ailelere özel ilave yemek yeme alanlarımız var mı?	15	33,3	29	64,4	1	2,2	45

Tablo 3'deki anket verilerini değerlendirdiğimizde; Trabzon ilinde anket yapılan konaklama tesislerinin çok yüksek düzeyde olmasa da (% 31,1) helal gıda sertifikası sahipliğinin bulunduğu, tamamına yakınında (% 95,6) müşterilere sunulan yiyeceklerinin ve içeceklerin helal tarzda olmasına özen gösterildiği, tesislerin tamamında yemeklerde domuz ve domuzyağı ürünlerinin kullanılmasının söz konusu olmadığı, tamamında yiyecek ve içeceklerde alkollü ürünlerin tercih edilmediği, büyük bir kısmında (% 71,1) gıda satın alınmasında özellikle helâl sertifikalı ürünlere ağırlık verildiği, tamamına yakınında (% 93,5) etlerin İslami kurallara göre kesilmiş hayvanlardan olmasına titizlikle özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu avantajlar, helal turizm açısından destekleyicidir. Özellikle yiyeceklerde domuz ürünlerinin ve alkolün kullanılmaması helal turizm konsepti için kritik öneme sahiptir. Ancak yukarıdaki avantajlı durumların yanı sıra anket yaptığımız tesislerin büyük bir kısmında (% 64,4) ortak yemek yeme alanları dışında kadın misafirlere ve ailelere özel ilave yemek yeme alanlarının bulunmaması, helal turizm açısından dezavantaj oluşturabilir. Yiyecek-içecek hizmetleri bakımından konaklama tesislerinin helal turizme uygun olup olmadıklarını araştırdığımız bu bölümde, anket verileri ışığında şunu ifade edebiliriz ki anket yaptığımız tesislerdeki sözü edilen hizmetlerin bazı dezavantajlı durumlar olsa da genel düzeyde helal turizmi destekleyici nitelikleri taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Odalar

Bu bölümde konaklama tesislerinin odalarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik olarak ankete

katılan konaklama tesislerinin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 10 soru yöneltilmiştir. İlk olarak "Odalarda Kur'an-ı Kerim var mı?" sorusuna katılımcıların % 22,9'u evet, % 77,1'i hayır şeklinde yanıt vermişlerdir. İkinci olarak "Odalarda seccade var mı?" sorusunu katılımcıların % 81,3'ü evet, % 18,8'i hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Üçüncü olarak "Odalardaki televizyonlarda İslami ölçülere uygun olmayan kanallar var mı?" sorusuna katılımcıların % 6,7'si evet, % 91,1'i hayır ve % 2,2'si fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Dördüncü olarak "Odalarda kibleyi gösteren işaretler var mı?" sorusunu katılımcıların % 75'i evet, % 25'i hayır olarak yanıtlamışlardır. Beşinci olarak "Odalarda namaz vakitlerini gösteren broşür veya takvim var mı?" sorusuna katılımcıların % 33,3'ü evet, % 66,7'si hayır şeklinde yanıt vermişlerdir. Altıncı olarak "Lavabo malzemeleri helâl kriterlerine uygun mu?" sorusunu katılımcıların % 82,9'u evet, % 2,4'ü hayır ve % 14,6'sı fikrim yok şeklinde cevaplamışlardır. Yedinci olarak "Odalardaki minibar buzdolabında alkollü içecekler var mı?" sorusunu katılımcıların % 10,6'sı evet, % 89,4'ü hayır olarak yanıtlamışlardır. Sekizinci olarak "Banyolar abdest almaya uygun yapıda mı?" sorusuna katılımcıların tamamı evet yanıtını vermişlerdir. Dokuzuncu olarak "Bekar misafirlere ve aileler için ayrı konaklama alanları var mı?" sorusunu katılımcıların % 53,2'si evet, % 46,8'i hayır olarak yanıtlamışlardır. Onuncu olarak "Banyo ve kişisel temizlik malzemelerinde alkolsüz ürünleri kullanıyor musunuz?" sorusuna katılımcıların % 76,6'sı evet, % 23,4'ü fikrim yok şeklinde cevap vermeyi tercih etmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin oda hizmetlerinin helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)
Odalarda Kur'an-ı Kerim var mı?	11	22,9	37	77,1	-	-	48
Odalarda Seccade var mı?	39	81,3	9	18,8			48
Odalardaki televizyonlarda İslami ölçülere uygun olmayan kanallar var mı?	3	6,7	41	91,1	1	2,2	45
Odalarda kibleyi gösteren işaretler var mı?	36	75	12	25	-	-	48
Odalarda namaz vakitlerini gösteren broşür veya takvim var mı?	16	33,3	32	66,7	-	-	48
Lavabo malzemeleri helâl kriterlerine uygun mu?	34	82,9	1	2,4	6	14,6	41
Odalardaki minibar buzdolabında alkollü içecekler var mı?	5	10,6	42	89,4	-	-	47
Banyolar abdest almaya uygun yapıda mı?	47	100	-	-	-	-	47
Bekar misafirler ve aileler için ayrı konaklama alanları var mı?	25	53,2	22	46,8	-	-	47
Banyo ve kişisel temizlik malzemelerinde alkolsüz ürünleri kullanıyor musunuz?	36	76,6	-	-	11	23,4	47

Tablo 4'teki anket verilerini değerlendirdiğimizde; Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin büyük bir kısmında (% 81,3) odalarda seccadenin mevcut olduğu, önemli bir bölümünde (% 91,1) odalardaki televizyonlarda İslami ölçülere uygun olmayan kanalların olmadığı, önemli bir kesiminde (% 75) odalarda kibleyi gösteren işaretlerin mevcut olduğu, büyük bir kesiminde (% 82,9) lavabo malzemelerinin helâl kriterlerine elverişli durumda olduğu, önemli bir bölümünde (% 89,4) odalardaki minibar buzdolabında alkollü içeceklerin mevcut olmadığı, tamamında banyoların abdest almaya uygun durum arz ettiği, yarısından fazlasında (% 53,2) bekar misafirler ve aileler için ayrı konaklama mekanlarının bulunduğu, önemli bir bölümünde (% 76,6) banyo ve kişisel temizlik malzemelerinde alkolsüz ürünlerin tercih edildiği gözlenmektedir. Bütün bunlar, helal turizm için destekleyici bir duruma işaret etmektedir. Ancak anket yaptığımız konaklama tesislerinin önemli bir bölümünde (% 77,1) odalarda Kur'an-ı Kerim bulunmadığı, önemli bir kesiminde (% 66,7) odalarda namaz vakitlerini gösteren broşür veya takvimin bulunmadığı anlaşılmaktadır (Tablo 4). Oda hizmetleri bakımından konaklama tesislerinin helal turizme elverişlilik durumlarını araştırdığımız bu bölümde, anket verileri ışığında şunu ifade edebiliriz ki odaların bazı eksiklerine rağmen birçok açıdan helal turizm açısından avantajlar oluşturabilecek niteliklere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin eğlence ve rekreasyon olanaklarının hizmetlerinin helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)
Gece kulübü ve bar gibi gece eğlencesi yapılan mekanlarınız var mı?	10	20,8	38	79,2	-	-	48
Erkekler ve kadınlar için ayrı eğlence ve etkinlik imkanlarımız var mı?(Kadınlar Matinesi vb)	10	20,8	37	77,1	1	2,1	48
İşletmenizde dini açıdan önemli günlerde (Kandil, bayram ve Ramazan vb) etkinlikler düzenlenir mi?	17	35,4	30	62,5	1	2,1	48
Dini hassasiyeti olan müşterileri rahatsız edici içeriği olan müzik yayını var mı?	-	-	46	100	-	-	46
Otelinizdeki restoran, lobi gibi ortak kullanım alanlarında dini müzik yayınları (İlahi vb) yapılıyor mu?	25	52,1	23	47,9	-	-	48

Eğlence ve Rekreasyon Olanakları

Beşinci bölümde konaklama tesislerinin eğlence ve rekreasyon olanaklarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik olarak ankete katılan konaklama tesislerinin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 5 soru yöneltilmiştir. İlk olarak "Gece kulübü ve bar gibi gece eğlencesi yapılan mekanlarınız var mı?" sorusuna katılımcıların % 20,8'i evet, % 79,2'si hayır şeklinde cevap vermişlerdir. İkinci olarak "Erkekler ve kadınlar için ayrı eğlence ve etkinlik imkanlarımız var mı?" sorusunu katılımcıların % 20,8'i evet, % 77,1'i hayır ve % 2,1'i fikrim yok olarak cevaplamışlardır. Üçüncü olarak "İşletmenizde dini açıdan önemli günlerde (Kandil, bayram ve Ramazan vb) etkinlikler düzenlenir mi?" sorusuna katılımcıların % 35,4'ü evet, % 62,5'i hayır, % 2,1'i fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Dördüncü olarak "Dini hassasiyeti olan müşterileri rahatsız edici içeriği olan müzik yayını var mı?" sorusunu katılımcıların tamamı hayır olarak cevaplamışlardır. Beşinci olarak "Otelinizdeki restoran, lobi gibi ortak kullanım alanlarında dini müzik yayınları (ilahi vb) yapılıyor mu?" sorusunu katılımcıların % 52,1'i evet, % 47,9'u hayır şeklinde yanıtlamayı tercih etmişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5'ten de anlaşılacağı üzere Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin önemli bir kısmında (% 79,2) gece kulübü ve bar gibi gece eğlencesi yapılan mekanların mevcut olmadığı, tamamında dini duyarlılığı olan misafirleri rahatsız edici içeriği sahip olan müzik yayınının olmadığı, yarısından fazlasında (% 52,1) restoran, lobi gibi ortak kullanım yerlerinde dini müzik yayınlarının gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Anket yaptığımız konaklama tesislerinde helal turizmi destekleyici durumlar bulunmakla birlikte sözü edilen tesislerin büyük bir kısmında (% 77,1) erkekler ve kadınlar için ayrı eğlence ve etkinlik imkanlarının olmadığı, önemli bir bölümünde (% 62,5) dini açıdan önemli günlerde (Kandil, bayram ve Ramazan vb) çeşitli aktivitelerin gerçekleştirilmediği anlaşılmaktadır (Tablo 5). Eğlence ve rekreasyon olanakları bakımından konaklama tesislerinin helal turizme elverişlilik durumlarını araştırdığımız bu bölümde, anket verilerinden yola çıkarak şunu belirtebiliriz ki helal turizm konsepti için en çok önem taşıyan kriterlerinden biri olarak kabul gören erkekler ve kadınlar için ayrı eğlence ve etkinlik imkanlarının ildeki konaklama tesislerinin önemli bir bölümünde olmaması,

helal turizm konsepti açısından dezavantaj oluştursa da eğlence ve rekreasyon hizmetlerinin önemli oranda helal turizmi destekleyici yönde olduğu anlaşılmaktadır.

Personel Durumu

Altıncı bölümde konaklama tesislerinin personel olanaklarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik olarak ankete katılan konaklama tesislerinin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 3 soru yöneltilmiştir. İlk olarak katılımcılara “Kadın misafirlere ait alanlarda kadın personel, erkek misafirlere ait alanlarda erkek personel istihdam ediliyor mu?” diye sorduğumuzda, katılımcıların % 4,3’ü evet, % 95,7’si hayır şeklinde yanıtlamışlardır. İkinci olarak “Personele ibadetlerini yerine getirebilmeleri için imkan sunuluyor mu?” sorusunu katılımcıların tamamı evet olarak cevaplamışlardır. Üçüncü olarak “Ramazan ayında Müslüman personel için uygun çalışma süreleri sunulması söz konusu mu?”

sorusuna katılımcıların % 97,9’u evet, % 2,1’i fikrim yok şeklinde cevap vermeyi uygun görmüşlerdir (Tablo 6).

Tablo 6. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin personel durumlarının helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)
Kadın misafirlere ait alanlarda kadın personel, erkek misafirlere ait alanlarda erkek personel istihdam ediliyor mu?	2	4,3	45	95,7	-	-	47
Personele ibadetlerini yerine getirebilmeleri için imkan sunuluyor mu ?	47	100	-	-	-	-	47
Ramazan ayında Müslüman personel için uygun çalışma süreleri sunulması söz konusu mu?	46	97,9	-	-	1	2,1	47

Tablo 6’dan da anlaşılacağı üzere, Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin tamamında ilgili personele ibadetlerini yerine getirebilmeleri için gerekli olanaklar sağlanmakta, tamamına yakınında (% 97,9) Ramazan ayında çalışma süreleri Müslüman personele uygun hale getirilmektedir. Yukarıdaki helal turizmi destekleyici durumların yanı sıra anket yaptığımız konaklama tesislerinin tamamına yakınında (% 97,9) kadın misafirlere ait alanlarda kadın personel, erkek misafirlere ait alanlarda erkek personel istihdam edilmemesi helal turizm konsepti için düşük etkide de olsa dezavantaj oluşturabilir. (Tablo 6). Personel durumları bakımından konaklama tesislerinin helal turizme elverişlilik durumlarını araştırdığımız bu bölümde, anket verileri personel durumunun da genel itibarıyla helal turizmi destekleyici özellikte olduğunu göstermektedir.

İşletme Faaliyetleri

Yedinci bölümde konaklama tesislerinin işletme faaliyetlerinin helal turizm açısından değerlendirilmesine

yönelik olarak ankete katılan konaklama tesislerinin yetkililerine üç likertli (evet, hayır ve fikrim yok) 5 soru yöneltilmiştir. İlk olarak “İşletme yönetiminde İslami kurallara uygun finansal çözümler tercih ediliyor mu?” sorusuna katılımcıların % 97,8’i evet, % 2,2’si fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. İkinci olarak “Pazarlama çalışmalarında etik kurallara özel önem veriliyor mu?” sorusunu katılımcıların % 97,8’i evet, % 2,2’si fikrim yok olarak cevaplamışlardır. Üçüncü olarak “İslami kurallara uygun sosyal sorumluluk uygulamaları gerçekleştiriliyor mu?” sorusunu katılımcıların % 34’ü evet, % 38,3’ü hayır ve % 27,7’si fikrim yok şeklinde yanıtlamışlardır. Dördüncü olarak “Hayırseverlikle alakalı bağış uygulamalarına dahil olunuyor mu?” sorusuna katılımcıların % 56,3’ü evet, % 14,6’sı hayır ve % 29,2’si fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Beşinci olarak “Bağış veya sadaka kutunuz var mı?” sorusunu katılımcıların % 33,3’ü evet, % 66,7’si hayır şeklinde cevaplamayı tercih etmişlerdir (Tablo 7).

Tablo 7. Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin işletme faaliyetlerinin helal turizm açısından değerlendirilmesine yönelik soruları dağılımı.

Sorular	Evet		Hayır		Fikrim yok		Toplam
	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)	Oranı (%)	Frekans (n)
İşletme yönetiminde İslami kurallara uygun finansal çözümler tercih ediliyor mu?	45	97,8	-	-	1	2,2	46
Pazarlama çalışmalarında etik kurallara özel önem veriliyor mu?	45	97,8	-	-	1	2,2	46
İslami kurallara uygun sosyal sorumluluk uygulamaları gerçekleştiriliyor mu?	16	34	18	38,3	13	27,7	47
Hayırseverlikle alakalı bağış uygulamalarına dahil olunuyor mu?	27	56,3	7	14,6	14	29,2	48
Bağış veya sadaka kutunuz var mı?	16	33,3	32	66,7	-	-	48

Tablo 7’den de anlaşılacağı üzere Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin tamamına yakınında (% 97,8) işletme yönetiminde İslami kuralları dikkate alan finansal çözümlerin uygulanmasına gayret edilmekte, tamamına yakınında (% 97,8) pazarlama faaliyetlerinde etik kurallara özen gösterilmekte, yarısından fazlasında (% 56,3) hayırseverlikle alakalı bağış etkinliklerine iştirak edilmektedir. Helal turizm açısından destek sayılabilecek bu avantajların yanı sıra anket yaptığımız konaklama tesislerinin sadece üçte birinde (% 34) İslami kurallara uygun sosyal sorumluluk uygulamalarının gerçekleştirildiği, önemli bir kesiminde (% 66,7) bağış veya sadaka kutusunun bulunmadığı gözlenmektedir (Tablo 7). İşletme faaliyetleri açısından Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin helal turizme elverişlilik durumlarını araştırdığımız bu bölümde, anket verileri ışığında şunu ifade edebiliriz ki işletme faaliyetleri genel itibariyle helal turizmi destekleyici niteliktedir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Trabzon ili, öteden beri bu bölgede turizm potansiyeli en yüksek olan, yerli ve yabancı en fazla turistin ağırlandığı, turizm altyapısı en güçlü olan, turizm konusunda bilinçlenme, hizmet kalitesi, yatırım ve diğer pek çok konuda önde olan ve tabiri caizse bölge turizminin lokomotif ilidir. Başta Uzungöl olmak üzere pek çok doğal, tarihi ve kültürel çekiciliği barındıran harika destinasyonlarıyla Trabzon ili son dönemlerde Ortadoğu ve Arap ülkelerinden gelen Müslüman turistler için önemli bir cazibe noktası olarak dikkat çekmektedir. Özellikle Ortadoğu ve Arap ülkelerinden Müslümanların Trabzon iline yönelik turistik seyahatlerinin giderek artması ve turizm yatırımı konusunda da ilgilerini buraya yöneltmeleri, dini hassasiyeti yüksek Müslüman turistlerin artmasını ve bunlara yönelik hizmetlerin oluşturulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bilindiği gibi dini hassasiyeti yüksek Müslüman turistler, dini açıdan uygun olan ve inançlarına zarar vermeyecek tatil imkanlarını istemektedirler.

Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin dini duyarlılığı yüksek Müslüman turistleri ağırlamak için gerekli olan koşulları hangi düzeyde karşılayabildiklerini araştırmak amacıyla hazırladığımız bu çalışma sonucunda; ildeki konaklama tesislerinden helal turizm için gerekli olan kriterleri tam olarak karşılayanı mevcut olmadığı, helal turizm konsepti konusunda yeterli bilinçlenme, altyapı ve tecrübenin gelişmediği anlaşılmaktadır. Hal böyleyken ildeki anket yaptığımız konaklama tesislerinin pek çoğunda otel geneli, odalar, yiyecek, içecek, eğlence ve rekreasyon

hizmetleri, personel ve işletme faaliyetleri bağlamında helal turizm kriterlerinin önemli bir bölümünün mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Konaklama tesislerinde çoğunlukla helal turizmle ilgili bakış açısının olumlu olduğu, helal turizmin ildeki gelişiminin desteklediği ve Müslüman Arap kökenli turistlerin daha da artmasının istendiği, tesis yetkilileriyle yaptığımız mülakatlarda da ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin önemli bir kısmında alkollü ürün servislerinin olmadığı, misafirlerin abdest alabilme ve ibadetleri yerine getirebilme konusunda gerekli olanakların mevcut olduğu, Müslüman müşterilere sunulan yiyecek ve içeceklerin helal gıda kriterlerine uygun olmasına özen gösterildiği, tesislerin tamamında yemeklerde domuz ve domuzla ilgili ürünlerin kesinlikle kullanılmadığı, odaların önemli bir kısmında seccade, kıbleyi gösteren işaretlerin olduğu, müzik yayınlarının dini duyarlılığı yüksek misafirlere uygun olduğu, tesislerin önemli bir kesiminde gece kulübü gibi eğlence olanaklarının olmadığı, personel ve işletme durumlarının da helal turizme destekleyici özelliklere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Trabzon ilinde anket yaptığımız konaklama tesislerinin helal turizm geliştirilebilmesi açısından avantajlı durumları yanı sıra sahip oldukları bazı dezavantajlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda konaklama tesislerinin helal kriterlerine uygunluklarının yetkili kuruluşlarca incelenmesi ve tesis yetkililerince verilen bilgilerin teyit edilmesinin gerekliliği, kadın ve erkek ziyaretçiler için ayrı ibadet alanlarının ve eğlence etkinliklerinin olmayışı, odalarda Kuran-Kerim bulunmaması, dini açıdan önemli olan gün ve gecelerde etkinliklerin yapılmaması gibi bazı dezavantajların olduğu anlaşılmaktadır.

Yaptığımız anket verilerinden anlaşılacağı üzere, Trabzon ilindeki konaklama tesislerinin helal turizm konsepti açısından barındırdıkları avantajlar, dezavantajlara göre daha fazla durumdadır. Yani bazı eksiklikler olsa da ildeki konaklama tesislerinin önemli oranda helal turizm konseptinin gerektirdiği kriterlere uyumluluk gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte helal turizm konseptinin yeterli ölçüde bilinmemesinden kaynaklanan ve helal turizm için dezavantaj oluşturan durumlar da mevcuttur. Ayrıca konaklama tesislerinin yetkilileri tarafından verilen bazı bilgilerin resmi makamlarca teyit edilmesi gerekliliği söz konusudur.

Tabi ki burada bütün konaklama tesislerinin helal turizm konseptine geçmesinin, helal turizm konseptini benimsemelerinin beklenmesi veya böyle bir tavsiyenin verilmesi söz konusu değildir. Burada yapılması gereken uygulamalardan en önemlileri, helal turizm konseptinin

Trabzon ilindeki turizm camiasına tanıtılması ve turizm sektöründe çalışanların bu konuda bilinçlendirilmesi olacaktır. Buna ek olarak helal turizm konseptini benimseyen ve helal turizm kriterlerini karşılayan konaklama tesislerinin sertifikalandırılması ve bunun resmi makamlarca da teyit edilmesi önem arz etmektedir. Böylelikle Trabzon ilinde her geçen gün artan Müslüman turist profiline uygun olan ve helal turizm konseptine sahip konaklama tesisleri meydana getirilebilir.

Sonuç olarak Trabzon ilinin, sahip olduğu turistik potansiyel ile ülkemizin en önemli turizm merkezlerinden biri olma yolunda ilerlemekte ve her geçen yıl gerek ülkemiz içerisinde gerekse çok farklı ülkelerden gelen çeşitli profil özelliklerine sahip turistleri ağırlamakta olduğu bilinmektedir. Özellikle helal turizm konseptine uygun konaklama tesislerini tercih eden ve Ortadoğu ülkelerinden gelen Müslüman turistlerin sayısının giderek artması, ildeki helal turizme yönelik hizmetlerin artmasını gerekli kılmaktadır. Uzunöl başta olmak üzere Ortadoğu'dan gelen Müslüman ziyaretçilerin rağbet gösterdiği destinasyonlarda bu durum daha da önem taşımaktadır. Bu kapsamda Müslüman ziyaretçilerin tatillerini istedikleri niteliklerde geçirmelerine yönelik çeşitli kolaylıkların sağlanması, Arapça broşürlerin basılması, tabelaların oluşturulması, hizmet standartlarının oluşturulması önem taşımaktadır. Dolayısıyla söz konusu konseptle ilgili gerekli turistik altyapı, yatırım ve tanıtım oluşturulduğu takdirde, Trabzon ilinin helal turizm pazarında rekabet olanağının artacağı, daha fazla Müslüman turisti ağırlayabileceği, ilin özellikle kırsal bölgelerinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine turizmin katkısının artırılacağı, ilin ekonomisinde turizmin payının artırılacağı ve böylelikle ilin sahip olduğu turizm potansiyelinin daha iyi bir şekilde değerlendirilmesinin mümkün olacağı düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

- [1] Boğan, E., Batman, O. ve Sarıışık, M., (2016), "Helal Turizmin Kavramsal Çerçevesi ve Türkiye'deki Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme", 3rd International Congress of Tourism & Management Researches (20-22 May 2016) Proceeding Book, Antalya/Türkiye.
- [2] Kozak, N. Kozak, A. M. ve Kozak, M. (2015), Genel Turizm (İlkeler-Kavramlar), Detay Yayıncılık, Ankara.
- [3] Oflaz, M., (2015), Turistik Ürün Çeşidi Olarak Helal Turizm Konsepti Uygulayan Konaklama Tesislerinde Müşteri Algıları (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- [4] Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır Giriş ve Çıkış İstatistikleri, (2016), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 20.12.2016)
- [5] Pamukçu, H. ve Arpacı, Ö., (2015), "Helal Konseptli Otel İşletmeleri: Türkiye'deki Mevcut Durum Üzerine Bir Araştırma", 1. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu(19-21 Kasım 2015) Bildiriler Kitabı, s.319-331, Kastamonu.
- [6] Tekin, Ö. A. ve Yılmaz, E., (2016), "İslami Turizm Konseptinde Hizmet Veren Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9, Sayı:42, S.2046-2058.
- [7] Thomson Reuters ve Dinarstandart, (2016), State Of The Global Islamic Economy Report 2016/17, (http://www.iedcdubai.ae/assets/uploads/files/SGIE%20Report_fl_DIGITAL_1477897639.pdf, Erişim Tarihi: 20.12.2016).

[8] Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2017), Trabzon İline Ait Turizm İstatistikleri, Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Trabzon.